

Nordisk
ministerråd

Syv utfordringer for LGBTI-saken

– og hvordan det nordiske samarbeidet
kan løse dem

Innhold

Innledning	3
Utfordring #1: Vi vet ikke nok – og vi vet nesten ingenting om dobbelminoriteter	5
Utfordring #2: Ikke alle vil oss vel	7
Utfordring #3: Internasjonalt ser det bekmørkt ut	9
Utfordring #4: Kun en liten flik av regnbuen er synlig	11
Utfordring #5: Familielivet er forbeholdt noen få	13
Utfordring #6: Helsevesenet mangler kunnskap – og noen ganger vilje	15
Utfordring #7: Vi er avhengig av sivilsamfunnsorganisasjonene – og de er avhengig av forutsigbar finansiering	18
Veien videre	20
Om denne publikasjonen	21

Innledning

Jeg tror mange tenker at vi er i mål her i Norden. At kampen for skeives¹ rettigheter så og si er over, og at LGBTI-personer kan leve både trygt, åpent og likestilt. Noen ganger kjenner jeg nesten på den følelsen selv – som under Pride, når jeg har glitter i fjeset og en tåre i øyekroken, og det er mennesker som feirer mangfold og kjærlighet på alle kanter. Flere hundre tusen av dem, her i Oslo. De siste årene har bygda også kledd seg i regnbuefarger.

Men – vi er jo skeive også når flaggene er pakket bort og glitteret feid opp. I alle situasjoner, og i alle faser av livet. Og det er ikke alltid det er like lett.

Det er ikke like lett å være skeiv når du unngår å oppsøke helsetjenester fordi du ikke kan være sikker på om de som skal ta vare på deg, tåler deg. Når livet går mot slutten, men du føler du må legge igjen en stor del av deg før du flytter inn på sykehjemmet. Når hvem du forelsker deg i, fører til at du blir hetset på nett eller slått ned på byen. Når du mangler rettigheter fordi familien din ikke anerkjennes juridisk. Når asylsøknaden din blir avvist fordi du ikke passer inn i vesteuropeiske stereotyper. Når du utsettes for irreversible operasjoner du ikke har sjans til å samtykke til, fordi du er født med interkjønn. Eller når du tilhører flere minoriteter, men ikke egentlig får lov til å høre til i noen av dem.

Så vi er ikke helt i mål. Det er utallige måter å være menneske på, men i dag tar samfunnet og lovgivningen bare høyde for noen av dem. På mange områder av livet har vi fortsatt store strukturelle utfordringer som går ut over liv og helse for LGBTI-personer. Det handler om mangel på kunnskap, om gammeldagse holdninger og om utilstrekkelig juridisk beskyttelse. Det handler om lovverk som eksisterer, men kanskje først og fremst på papiret, og som vi må sørge for at blir fulgt opp og anvendt på en god måte. Og det handler om å sikre at rettighetene vi allerede har på plass, tåler å stå imot de ekstreme konservative ideene vi ser slå rot og spre seg flere steder i Europa.

Disse utfordringene skal Norden nå møte på tvers av landegrensene.

Høsten 2020 inviterte Nordisk ministerråd en rekke fagpersoner, aktivister, samfunnsaktører og organisasjoner til en debattserie med mål om å synliggjøre hindringer og utfordringer for LGBTI-personer i Norden. Etter åtte debatter, én i hvert nordisk land, med hvert sitt fokus, har til sammen 44 mennesker delt erfaringer, kunnskap og tanker om hvilke tiltak som bør gjøres fremover for at vi skal komme oss enda nærmere et Norden hvor det er plass til oss alle.

Undertegnede har forsøkt å koke ned tolv timer med innlegg og samtale til følgende

1. Samlebetegnelse for personer som bryter med kjønns- og/eller seksualitetsnormer. Skeiv er en norsk oversettelse av det engelske *queer*.

syv punkter. Hvilke utfordringer står vi overfor, og hvordan kan det nordiske samarbeidet løse dem?

Gisle August Gjevestad Agledahl

Utfordring #1

Vi vet ikke nok – og vi vet nesten ingenting om dobbelminoriteter

Forskningen på LGBTI-personer i et nordisk perspektiv er mangelfull. Janne Bromseth, forsker i Foreningen FRI, fortalte under debatten på Åland at mye av det vi vet, er lappeteppekunnskap – med andre ord at det er hentet fra ulike rapporter og ofte også fra en annen kontekst enn den nordiske. For å forstå mer om levekårsutfordringene skeive står overfor, og hvilke tiltak som bør gjøres for å møte dem, må vi jobbe for å få underrepresenterte stemmer med i statistikken.

Dobbel minoritet = dobbel belastning, og vel så det

Den største blindsonen gjelder doble – eller flere – minoriteter. Ofte blir minoritetsstatus omtalt og behandlet for seg selv, men situasjonen er sjelden så enkel.

Deirdre Palacios, leder for RFSL, fortalte i Umeå at mangelen på et interseksjonelt perspektiv leder til usynliggjøring av den doble problematikken. «Det finnes kunnskap om konsekvensene av å utsettes for rasisme, og om konsekvensene av å utsettes for homo-, bi- og transfobi. Men hvor er kunnskapen om den samlede utsattheten, og hva den fører til?» sa hen.

For LGBTI-personers levekår påvirkes ikke bare av seksuell orientering eller kjønn, men også av andre sosiale kategorier, som etnisitet, religiøs tilhørighet, funksjonsevne og sosial klasse. Hvordan spiller disse faktorene inn? Det finnes lite kunnskap om dette, og det har vært lite fokus på det så langt – men heldigvis er det i endring.

Det var ikke bare på Åland denne problematikken ble tatt opp. Under debatten på Nuuk fortalte Ronja Vaara, styremedlem i Garmeres, Queer Sámi Organisation, om sine erfaringer med å tilhøre flere minoriteter. Hun definerer seg som både skeiv og samisk, en kombinasjon som bare for en håndfull år siden var helt usynlig i

offentligheten. Vaara fortalte at personer med dobbel minoritetsstatus ofte møter diskriminering fra flere sider:

«I de samiske miljøene risikerer vi utenforskap og ensomhet, og i skeive samfunn møter vi rasistiske holdninger og uvitenhet,» sa hun.

Men problemene er ikke bare personlige.

«Vi opplever også strukturelle problemer i møte med offentlige tjenester som helsevesen, barnevern og andre velferdstjenester, der det er fokus på å sette oss i bås med tanke på hvordan vi praktiserer kjønn og seksualitet. Disse båsene er ofte bygd på nasjonalistisk og kolonialistisk tankegods som ikke nødvendigvis stemmer overens med hvordan man tenker om dette i samisk og urfolks-kontekst.»

Internasjonale forskningsprosjekter og innføring av likestillingsdata

Å samarbeide om finansiering og innhente data på tvers av landegrensene kan være en god løsning, ettersom det generelt finnes lite forskning på LGBTI-personer i en nordisk kontekst. Det sistnevnte kan også løse utfordringen med at det noen ganger er et såpass lite antall mennesker vi vil vite mer om – skeive samer, for eksempel – at det å hente data fra bare ett land vanskelig vil gi et representativt utvalg.

«I en del forskning kan det være vanskelig å finne store nok populasjoner i ett land,» sa Anna Galin, utviklingsleder i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, under debatten i Umeå. «Men vi kan slå sammen studiene våre. Vi bør kunne samarbeide mer og se hvilken kunnskap som kan anvendes mellom landene. Der finnes det et utviklingsområde som er veldig interessant.»

Både i Umeå og i Tromsø ble det foreslått å innføre *likestillingsdata* som en del av nasjonal datainnsamling i hvert land, noe også FN har oppfordret til tidligere. Det vil si at respondenter i undersøkelser også fyller ut informasjon om minoritetsstatus, slik at rapportene kan synliggjøre eventuelle sammenhenger. Sametingsråd Mikkel Eskil Mikkelsen forklarte: «Et enkelt steg for å skape mer data hadde for eksempel vært å legge inn et spørsmål om hvorvidt du definerer deg som same og/eller snakker samiske språk, i nasjonale spørreundersøkelser. Men så vidt jeg vet, har det aldri blitt gjort i noe land.»

Uansett løsning er behovet for innsikt stort. Å vite mer vil hjelpe oss å øke bevisstheten rundt utfordringene som finnes, finne riktige verktøy til å håndtere dem og gi insentiver til å handle. Det interseksjonelle perspektivet bør være med oss i alt vi gjør.

Utfordring #2

Ikke alle vil oss vel

«Hvilke ungdommer eller lærere har *ikke* vært vitne til at 'homo' er blitt brukt som skjellsord?» sa Helga Eggebø, forsker ved Nordlandsforskning, under debatten på Torshavn.

Holdningsundersøkelser viser at det jevnt over er stadig bedring i holdningene majoritetsbefolkningen har til LGBTI-personer. Men fortsatt utsettes skeive for hatkriminalitet og ulike former for trakassering, hets og sosial kontroll – for eksempel i form av negative kommentarer på arbeidsplassen eller i skolegården, som Eggebø refererte til. Dette er med på å gjøre at skeive er noe mer utsatt for levekårsutfordringer som psykiske helseproblemer, selvmordstanker og rusmisbruk.

Lovverk og holdninger går hånd i hånd

Innad i Norden varierer både majoritetsbefolkningens holdninger og den juridiske beskyttelsen mot diskriminering og hatkriminalitet. For eksempel ligger den sosiale aksepten på Island noen skritt foran lovverket deres, mens det på Færøyene virker å være motsatt. I Norge har det nesten vært en parallell utvikling mellom lovgivning og sosial aksept:

«Majoritetsbefolkningens holdninger til de av oss som lever skeivt, har blitt stadig mer positive i den samme perioden som lovverket har gått i retning av stadig mer juridisk og formell likebehandling,» sa forsker Eggebø under debatten i Torshavn.

I Reykjavik ble det poengtert hvor viktig det er å også drive holdningsskapende arbeid, at lovendringer alene ikke holder.

«Det er ikke nok å endre lovverket for så å lene seg tilbake. Vi må ikke glemme å også jobbe med sosial aksept. Om vi ønsker å se ekte endring, må arbeidet med lovverk og holdninger gå hånd i hånd,» sa menneskerettsadvokat Katrín Oddsdóttir under debatten i Reykjavik. «Aksepten er der – men den har sine begrensninger. Mennesker som er mer marginalisert, opplever mer motstand i hverdagen enn de som ikke er like

marginalisert.»

Hvordan lovverket følges opp, er også en utfordring. Uglá Stefanía Kristjónudóttir Jónsdóttir, leder for Trans Iceland, påpekte i samme debatt at det er avgjørende at de som håndhever lovene, har riktig kunnskap om og innstilling til lovverket om det skal ha noen hensikt. Klarer politiet å fange opp og håndtere hatkriminalitet – og er de selv fri for homo-, bi- og transfobi?

«LGBTI-personer må kunne benytte seg av rettighetene sine uten å bekymre seg for å bli diskriminert. Det betyr at politi og myndigheter trenger mer opplæring,» sa Jónsdóttir. «Disse institusjonene må også få mer mangfold inn i egne rekker. Per i dag har de ytterst få ansatte som er i stand til å håndtere disse utfordringene.»

Organisert motstand

Det finnes miljøer og organisasjoner i Norden som utsetter LGBTI-personer for reell fare – og noen av dem er også statsstøttet. Det kan være konservative religiøse samfunn som undertrykker skeive med sosial kontroll, skadelige holdninger eller til og med omvendingsterapi, eller høyreekstreme organisasjoner som kartlegger og truer LGBTI-aktivister. Disse gruppene har også innflytelse på samfunnet rundt. Det er behov for større vern og beskyttelse mot de som aktivt prøver å hindre LGBTI-personer i å leve trygt og åpent.

Under debatten i Umeå fortalte Deirdre Palacios, leder for RFSL, at nazistiske grupper har blitt et stort problem i Sverige. «Regnbueflagg blir brent, og lokallagene våre blir truet. Politiet har vanskelig for å få gjort noe med dette, og få av anmeldelsene blir fulgt opp. I Sverige i dag er det vanskelig for oss å sørge for at lokallagene i mindre byer føler seg tryggt i aktivismen.»

I Reykjavík ble det også uttrykt bekymring for motstanden som rører seg. Þorbjörg Þorvaldsdóttir, leder i Samtökin '78 – The National Queer Organization of Iceland, var tydelig på at situasjonen nå er alvorlig.

«Fascisme, homofobi og spesielt anti-trans-retorikk er på fremmarsj over hele kontinentet. Dette er ikke tida for å ignorere LGBTI-rettigheter eller å late som vår relativt trygge posisjon i samfunnet er evigvarende. Vi klarer ikke møte denne stormen uten riktig forankring. De juridiske rettighetene våre må sikres,» sa hun.

Utfordring #3

Internasjonalt ser det bekmørkt ut

«Det blåser en del kalde vinder i verden i dag,» sa Åsa Lindhagen, Sveriges likestillingsminister, da hun åpnet debatten i Umeå. For utenfor Norden tilspisser situasjonen seg for LGBTI-personer, og mange steder har den blitt kritisk. Rettigheter og beskyttelse blir revet bort, mens trakassering og hatkriminalitet øker. Flere steder jobber myndighetene aktivt for å undergrave sivilsamfunnet, og presset på aktivister blir større dag for dag.

Under debatten i Tromsø ble det satt fokus på hva det nordiske samarbeidet kan gjøre for å bedre situasjonen internasjonalt. Freddy André Øvstegård, medlem av Nordisk råd, var tydelig på at det for han er en selvfølge at landene i Norden tar tydelig avstand fra tilbakeslaget vi ser. Men han mener også at vi må gjøre mye mer enn det:

«Det er flott at vi i Norden sier at vi fordømmer det som skjer rundt om i verden, men ingenting vil forandre seg av at vi sitter her og er forskrekket over hva vi ser utenfor grensene våre. Vi må også bistå de lokale som jobber med disse problemene. Det er fra dem endringer vil komme. At vi støtter kapasitetsbygging og styrking av sivilsamfunnet, er viktig – både de nordiske landene imellom, men også fra de nordiske landene og ut,» sa Øvstegård.

I samme debatt delte Björn van Roozendaal, programme director for ILGA-Europe, deres erfaringer med å jobbe med LGBTI-rettigheter utenfor Norden. Han understreket at vi ikke bare kan sammenligne øst og vest og prøve å finne ut hvordan andre land kan bli akkurat som våre, men at vi må identifisere hva slags endring som er mulig å få til i lokal kontekst.

«For eksempel vet vi at store juridiske endringer ikke er gjennomførbart i de tidligere sovjetiske landene, men at det kan gå an å jobbe med lokal helsesektor eller politi om å gjøre fremskritt,» sa han. «For å lykkes i dette arbeidet er det avgjørende å identifisere områdene hvor forandring faktisk er mulig.»

Vern av asylsøkere

Behovet for vern og beskyttelse av skeive flyktninger og asylsøkere ble poengtert ved flere anledninger. Personer som flykter fra undertrykkelse og forfølgelse på grunn av seksuell orientering, har egentlig rett til beskyttelse i Norden, men i praksis møter de et system som tar avgjørelser med utgangspunkt i skeive stereotypier fra vestlig kultur.

Under debatten i Reykjavik fortalte Angel Buns O'hara om sine erfaringer som skeiv asylsøker. Fordi hun ikke har en stereotypisk lesbisk fremtoning, opplevde hun å bli betvilt av immigrasjonsmyndighetene. Det er ikke alle skeive asylsøkere som har fremtoningen, refleksjonene eller erfaringene som passer med vår vestlige oppfatning av LGBTI-personer. O'hara mener det er stort behov for at de som intervjuer og behandler søknadene får kursing og opplæring.

Menneskerettsadvokat Katrín Oddsdóttir sa at det haster å få ryddet opp i dette.

«Vi må sørge for at vi har det juridiske rammeverket på plass så asylsøkere som kommer hit kan stole fullt og helt på lovverket vårt. Det er et faktum at LGBTI-personer på flukt kommer hit fordi de vet den sosiale situasjonen her er ganske god. Men ser vi på lovgivningen – da er ikke beskyttelsen der. Det må vi umiddelbart ordne opp i.»

Utfordring #4

Kun en liten flik av regnbuen er synlig

«Jeg lette etter representasjon i afrikanske bøker og filmer, men jeg fant ingenting. Da er det vanskelig å vite om du faktisk er en styggedom eller ikke,» sa den nigerianske homofile forfatteren Jude Dibia under debatten i Umeå. Det blir ikke tydeligere enn det. Å ha noen å speile seg i er essensielt for å forstå seg selv, bygge identitet og vite at du er en del av noe. Representasjon utvider også andres forståelse.

Norden er opphav til flere film- og TV-produksjoner med banebrytende LGBTI-skildringer vi skal være stolte av, som svenske *Fucking Åmål*, færøyske *Vintermorgen* og norske *Skam*. Men langt fra alle skeive er synlige i mediebildet, noe som ble diskutert på den skeive filmfestivalen MIX COPENHAGEN i København. Festivalsjef Andrea Coloma mener representasjonen er altfor smal, og at bare noen få av LGBTI-bokstavene er å se skjermen:

«Det er ingen biseksuell, trans- eller queer-representasjon. Interkjønn finnes rett og slett ikke. Det er bare snakk om lesbiske og homofile – og egentlig mest homofile. Og når vi snakker om homofile, snakker vi hvite, cis-kjønn og ikke-handikappede menn. Sånn ser medievirkeligheten ut i dag.»

Bredere representasjon eksisterer – som på nevnte filmfestival – men da som oftest i nettopp smalere produksjoner og kortfilmer. Under debatten ble det stilt spørsmål ved om kommersielle kanaler og plattformer ikke tør å vise mer marginaliserte uttrykk for skeivhet, og om problemet ligger i at de kanskje ikke tror det er kommersielt tilgjengelig nok.

Lotte Svendsen, filmkonsulent ved Det Danske Filminstitut, mener dette handler om bevissthet, og tror flere samtaler og økt fokus vil være til hjelp. «Jo mer vi snakker om dette, jo større bevissthet blir det. Til slutt vil det å fortelle skeive historier bare være sunn fornuft.»

Casper Øhlens, styremedlem i LGBTI Ungdom Danmark, mener at noe av

statsstøtten til film- og medieproduksjoner må øremerkes skeiv representasjon.

«Det bør finnes en pott med prosjektmidler som sikrer representasjon. Kravet for å motta midlene bør ikke bare omfatte karakterene som vises på skjermen, men også sørge for at LGBTI-personer er involvert i utviklingen av prosjektet. Det vil sørge for at historiene vi forteller, gir et ekte, helstøpt bilde.»

Utfordring #5

Familielivet er forbeholdt noen få

«Innenfor husets fire vegger var vi bare glade og normale. Men tok du et skritt utenfor, var ikke alt like normalt,» fortalte forfatter Alexandra Sandbäck om å vokse opp i en regnbuefamilie under debatten i Helsinki.

Det er en del hindre i veien før LGBTI-personer i Norden kan leve et trygt og beskyttet familieliv. Holdningene i samfunnet som Sandbäck refererte til, er et av dem. Men i tillegg mangler tilstrekkelig støtte, vern og muligheter, både i lovgivningen og i implementeringen av den.

Det juridiske systemet er bygd for én type familie

Familielovgivningen i Norden tar utgangspunkt i heteronormative forventninger til hva en familie skal være, altså to foreldre som bor sammen med barna sine. Men familier er satt sammen på ulike måter og har derfor ulike behov, noe lovverket må anerkjenne. Dette ble diskutert under debatten i Helsinki.

«Skeive familier er nødt til å assimilere seg til et juridisk system som er bygd for noen andre, og ikke for dem. Generelt trenger Norden en familielovgivning som tar høyde for alle typer familier, i tillegg til spesifikke løsninger for spesielle situasjoner,» sa Anna Moring, rådgiver i Finland for all families.

Hun påpekte også at mange av utfordringene en regnbuefamilie støter på, ikke bare gjelder familier med LGBTI-medlemmer. Minst én av tre av *alle* familier avviker fra den typiske modellen med to samboende foreldre, for eksempel fordi det bare er én forelder i bildet eller på grunn av stefamilie.

«Vi trenger støtte og sikkerhet for alle, uansett hvordan familien ser ut. Da kan Norden bli det beste stedet i verden å bo for alle typer familier,» sa Moring.

Lovverket bør styrkes innad i hvert land, men det er også behov for støtte og vern innad i Norden. «Det er ikke uproblematisk å flytte fra et land til et annet som regnbuefamilie,» påpekte Lina Antmann under debatten på Åland. «Plutselig har du

ikke lenger noen juridisk relasjon til barnet ditt i det nye landet.»

Familielovgivning i praksis

Noen av rettighetene som er gitt LGBTI-personer, fungerer bedre på papiret enn i virkeligheten, ifølge Juha Jämsä, executive director i Finnish Rainbow Families Association.

«Hvordan kan vi implementere likekjønnet ekteskap i praksis?» spurte han seg. «Likekjønnet ekteskap er likestilt ved lov, men ikke i praksis. Det handler for eksempel om ulike organisasjoners egen praksis, slik som avtaler mellom fagforbund og arbeidere som ikke er gode nok. Det er mange detaljer som ikke er på plass.»

Under debatten ble det også poengtert at du er nødt til å være ganske privilegert om du ønsker å stifte familie som LGBTI-person. Det krever at du har store økonomiske ressurser, du må ha troen på at det i det hele tatt er mulig, og du må kunne navigere i et utfordrende byråkratisk system.

«Vår drøm er at enhver LGBTI-person i fremtiden har et reelt valg om de ønsker å stifte familie med barn eller ikke. Men av både økonomiske og kulturelle årsaker er vi ikke der ennå,» sa Jämsä.

Utfordring #6

Helsevesenet mangler kunnskap – og noen ganger vilje

I helsevesenet risikerer LGBTI-personer å møte både mangel på kunnskap og intoleranse. En farlig konsekvens er at man utsetter, eller til og med unngår, å oppsøke hjelp når man trenger det. Det er behov for kompetanseheving og bedre holdninger i helsevesenet, samt å bygge tillit slik at de som er skeive, kan være trygge på at de vil bli ivaretatt når de trenger det.

Det må gjøres tiltak uavhengig av om lovverket i landet egentlig gir god beskyttelse, ifølge Benjamin Sidorov, pasient- og klientombudsmann på Åland. «I pasientloven på Åland og i Finland står det at hver pasient har rett til behandling av høy kvalitet, og at alle skal møtes uten at menneskeverdet krenkes. Diskriminering er forbudt. Men likevel ser vi at møtet med omsorgstjenester varierer,» sa han.

Spesielt utsatt er interkjønn, eldre og transpersoner:

Interkjønn

I hele Norden utføres det fortsatt en såkalt korrigerende behandling, både kirurgisk og hormonell, av barn født med kjønnskarakteristika som ikke entydig faller under den typiske definisjonen for han- eller hunkjønn. Praksisen kritiseres av både EU- og FN-systemet. Interkjønnsaktivist Bríet Finnsdóttir har selv vært gjennom behandlingen, og under debatten i Reykjavik oppfordret hen til endring.

«Jeg tror vi alle kan være enige om at barna våre fortjener best mulig, så hvorfor ikke bruke den nyeste og beste vitenskap i fremtiden? Hvordan passer utdatert vitenskap bygget på homofobi og fordommer inn i dette?» sa hen. «Vi er prisgitt prosedyrer som er utdaterte og skadelige. Disse må endres fra et juridisk perspektiv.»

Eldre

«Kan jeg høre hjemme her, kan jeg være hele meg?», er en vanlig bekymring for eldre LGBTI-personer i møte med helse- og omsorgsinstitusjoner,» sa Janne Bromseth fra Foreningen FRI under debatten på Åland.

Det er nødvendig med større kunnskap om og forståelse for eldre LGBTI-personer, som ofte har andre behov enn både ikke-skeive personer på samme alder og yngre LGBTI-personer. Eldre skeive har vokst opp i en tid med sykeliggjøring, hemmelighold og diskresjon, og åpenhet har for mange tidligere medført stor risiko. Disse faktorene kan ha satt spor. Samtidig vet vi at helsepersonell mangler kompetanse om skeives aldringsvilkår, og at negative holdninger også finnes i helsevesenet, som ellers i samfunnet.

Ifølge Bromseth kan noen eldre føle seg tvunget til å gå tilbake inn i skapet når de flytter inn på pleiehjem, mens andre kan ønske å ikke være åpne om sin skeive identitet. Det handler både om hvem som er nærstående, hva en har med seg av erfaringer, og hvorvidt en ønsker å være åpen overfor andre beboere. Men uansett bør helsepersonellet vite om bakgrunnen deres for å forstå behovene og kunne møte dem på riktig måte.

«Å velge å være åpen handler om tillit til at en blir positivt bekreftet og møtt med kunnskap og kompetanse, og at en får like god behandling som alle andre. Dette må vises i det helsepersonell sier og gjør – og gjennom dette aktivt invitere eldre LGBTI-personer til å være åpne,» sa Bromseth.

Transpersoner

Også transpersoner vegrer seg i møtet med helsetjenester.

«Si at jeg sitter på venterommet hos legen min for å vaksineres eller ta en helsesjekk. De vet godt at jeg vil bli titulert Angelica. To av tre ganger roper de likevel opp feil navn», fortalte Angelica Löwdin, leder av transforeningen FPES, under debatten på Åland. «Et fåtall tåler oss ganske enkelt ikke. De sitter fast i feilaktige forestillinger og vil ikke ta inn kunnskap om transpersoner. At disse menneskene finnes i helsevesenet – på alle nivåer – er dokumentert,», sa hun.

Löwdin understreket at mangelen på kunnskap er større enn fiendtligheten i helsevesenet. Men konsekvensen er den samme – at transpersoner utsetter eller unngår å oppsøke hjelp. Hun mener at kunnskap om seksuell orientering, kjønnsidentitet og -uttrykk bør integreres i den grunnleggende utdannelsen for omsorgsyрker.

I hele Norden er det også store utfordringer knyttet til utredning og behandling av kjønnsinkongruens, altså manglende samsvar mellom en persons tildelte kjønn ved fødselen og deres opplevde kjønn. «Her er det snakk om små pasientgrupper som krever høyt spesialisert kompetanse,» sa Mattias Koli, prosjektleder i Regnbågsfyren, og etterlyste en felles trans-helsetjeneste for Norden.

Koli har dessuten god erfaring med et tiltak som sikrer at LGBTI-personer får tillit til

omsorgstjenester, nemlig en sertifisering der institusjoner får opplæring i LGBTI-spørsmål. Dermed kan de som oppsøker institusjonen, være trygge på at de møter mennesker som både har kompetanse og toleranse for situasjonen deres.

Utfordring #7

Vi er avhengig av sivilsamfunnsorganisasjonene – og de er avhengig av forutsigbar finansiering

«De av oss som er skeive, vokser opp som minoriteter i egen familie, på skolen og i samfunnet. Derfor er det så viktig å finne nettverk, støtte og fellesskap med andre som er som deg. Det hjelper på følelsen av utenforskap og annerledeshet,» sa Inge Alexander Gjestvang, leder av Foreningen FRI, under debatten i Nuuk.

Det er én av mange grunner til at skeive organisasjoner gjør en livsviktig jobb for skeive liv. Både for enkeltpersoner, som Gjestvang refererer til, men også politisk, poengterte Helga Eggebø, forsker ved Nordlandsforskning, under debatten i Torshavn:

«I norsk sammenheng er det hevet over enhver tvil at de skeive organisasjonene har spilt en viktig rolle i kampen for å realisere viktige rettigheter som kjønnsnøytral ekteskapslov. Organisasjonenes rolle kan ikke overvurderes,» sa hun.

Flere ganger i debattserien har det vært et uttalt ønske om et mer omfattende nordisk samarbeid på tvers av små og store organisasjoner og foreninger i Norden. Selv om de nordiske landene har ulik demografi og geografi, er mange av utfordringene deres de samme, så erfaringer og innsikt kan ha stor overføringsverdi over grensene. Jan Joe Seidsen, mangeårig aktivist i LGBT Greenland, ba om hjelp fra de større organisasjonene fordi han opplever at hans egen forening ikke strekker til i et land som består av mange små samfunn der det er lite kontakt med omverdenen.

«Hvor går du som sekstenåring, alene i en liten bygd, når du har vondt i sjela og føler deg helt alene i verden?» spurte han.

I tillegg til samarbeid på tvers av grensene er det et stort behov for større økonomisk trygghet. Organisasjonene er avhengige av statsstøtte og ønsker seg større forutsigbarhet for å kunne gjøre en god jobb. Þorbjörg Þorvaldsdóttir, leder i Samtökin '78, fortalte at hun nylig måtte si opp samtlige ansatte i organisasjonen fordi de ikke visste om de fikk finansiering neste år. Hun ønsker seg langsiktig økonomisk støtte for å sikre kontinuitet og utvikling.

«At politikerne våre maler regnbuer i gatene og feirer Pride, er vel og bra, det. Men det er noe helt annet å fremme vår sak, å beskytte oss, å kjempe for rettighetene våre – også når det ikke bare er lett. Noe de bør kjempe for, er finansiering. Frivillige organisasjoner trenger stabilitet og trygghet. Når det gis midler til frivillige organisasjoner, må det gjøres med langsiktige avtaler,» sa Þorvaldsdóttir.

Veien videre

Det er med andre ord en del arbeid som gjenstår før vi når målstreken. Under debattene har det vært hjerteskjærende å høre om kirkegårder med unge menn som ikke fikk rom til å være seg selv, og om politikere på parlamentsnivå (!) som bruker homoskjellsord uten å blunke. Det er ikke noen tvil om at det gjenstår store utfordringer for LGBTI-personer fra første til siste leveår.

Men debattserien har også vist at Norden har mulighet til å bli det aller tryggeste stedet å leve et skeivt liv. Og med det kan vi også bli et fyrtårn – eller en regnbue, om du vil – i en verden hvor fremgang på dette området ikke lenger er noen selvfølge. Oppskriften for å komme oss dit har vi, takket være aktivistene, fagpersonene og samfunnsaktørene som har bidratt i denne debattserien. De står klare til å utdype når politikerne ønsker å lytte.

Det vil i så fall gagne samtlige av oss, også majoritetsbefolkningen – for som det ble poengtert i Torshavn: Det er bevist at et mangfoldig samfunn utvider rommet vi *alle* har, minoritet som majoritet, til å være oss selv og ta valg som er riktige for oss. Og på den måten øker tilfredsheten på alle kanter. Ved at alle blir respektert, blir vi rett og slett et lykkeligere folk, uansett om du er skeiv eller ikke.

Flere ganger i høst har det blitt poengtert at landene og selvstyreområdene i Norden allerede har dratt stor nytte av hverandre når det gjelder LGBTI-saker. Vi har gjort fremskritt på hver vår kant, sett til hverandre og blitt inspirert av hva som er mulig å få til i land som ligner vårt eget. Andre lands fremgang er brukt som brekkstang for politisk endring. Sånn sett har de nordiske landene vært i en slags vennlig konkurranse med hverandre – og der er vi alle egentlig vinnere. Jeg er spent på å se hva vi kan få til når vi nå allierer oss og skal jobbe sammen.

Selv om det er godt stykke igjen til målstreken, har vi allerede kommet vanvittig langt, og det på historisk kort tid, takket være innsatsen til modige mennesker som har banet vei for oss. Det skal vi ikke glemme. I arbeidet fremover bør vi ha disse sjumilsstegene i bakhodet. For den enorme fremgangen vi har hatt hittil, sier alt om hva slags endring vi kan få til, også i årene som kommer.

Gisle August Gjevestad Agledahl

Om denne publikasjonen

Syv utfordringer for LGBTI-saken – og hvordan det nordiske samarbeidet kan løse dem

Gisle August Gjevestad Agledahl

Nord 2021:012

ISBN 978-92-893-6935-0 (PDF)

978-92-893-6936-7 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/nord2021-012>

© Nordisk ministerråd 2021

Denne publikasjonen ble finansiert av Nordisk ministerråd. Innholdet gjenspeiler imidlertid ikke nødvendigvis Nordisk råds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger.

Layout: Louise Jeppesen

Foto: #1 – Håkon Sandmo Karlsen #2 – Unsplash.com #3 – Unsplash.com #4 – Unsplash.com #5 – Johner.dk #6 – Scanpix.dk #7 – Johner.dk Veien videre – Unsplash.com

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeidet er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeidet. Det nordiske fellesskapet arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom bidrar til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Nordisk ministerråd

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

www.norden.org

Les flere nordiske publikasjoner: www.norden.org/no/publikasjoner